

VLOGA DRŽAVLJANSTVA V POLITIKAH INTEGRACIJE IMIGRANTOV V IZBRANIH DRŽAVAH ČLANICAH EVROPSKE UNIJE

THE ROLE OF CITIZENSHIP IN IMMIGRANT INTEGRATION POLICIES IN SELECTED EU MEMBER STATES

The article offers insight into the interconnection of two important concepts of today's modern society: citizenship and the integration of immigrants. The author in the context of a comparative analysis of citizenship policies in selected European countries (including Slovenia) pursues two goals: firstly, to identify the characteristic elements of these policies and to establish, if they follow the trends of convergence and liberalization of policies, which are recognised at the global level; secondly, to determine what role these policies have in the context of the integration process of immigrants in receiving societies. Does citizenship appear only as a reward for successful completion of a process of immigrant's integration into receiving society or does it appear as an incentive factor already in the course of this process? The author on a basis of the analysis identifies certain trends of liberalization and convergence of citizenship policies in selected European countries, but at the same time points to the continuing importance of diversity of national arrangements. She also notes that citizenship policies to some extent already shape comprehensive approaches to the problem of integration of immigrants into receiving society. But currently citizenship remains only a promised reward for a successful performance at the test, which indicates a sufficient degree of integration into receiving society, and it still does not appear as an incentive factor to facilitate the integration into receiving society.

Keywords: citizenship, citizenship policies, integration, immigrants, European Union

Članek ponuja vpogled v prepletenost dveh pomembnih konceptov današnje moderne družbe: državljanstva in integracije imigrantov. Avtorica v okviru primerjalne analize politik državljanstva v izbranih evropskih državah (vključno s Slovenijo) zasleduje dva cilja: prvič, prepoznati temeljne elemente omenjenih politik in v tem kontekstu ugotoviti, ali sledijo trendom konvergence in liberalizacije politik, ki ju sicer zaznavamo na globalni ravni; drugič, ugotoviti, kakšno vlogo imajo omenjene politike v okviru procesa integracije imigrantov v družbe sprejema. Ali se državljanstvo pojavlja zgolj kot nagrada za uspešno opravljen proces integracije imigranta v družbo sprejema ali pa nastopa kot dejavnik spodbude že v samem procesu? Avtorica na podlagi opravljenih analiz prepozna določene trende liberalizacije in konvergence politik državljanstva v izbranih evropskih državah, a hkrati opozarja na še vedno pomembno raznolikost nacionalnih ureditev. Prav tako ugotavlja, da politike državljanstva v določeni meri sooblikujejo celovite pristope k problematiki integracije imigrantov v družbe sprejema. A zaenkrat ostaja državljanstvo države sprejema zgolj obljubljena nagrada na koncu uspešno opravljenega testa, ki izkazuje zadostno stopnjo integriranosti v družbo sprejema, ne nastopa pa kot dejavnik spodbude za lažjo integracijo v družbo sprejema.

Ključne besede: državljanstvo, politike državljanstva, integracija, imigranti, Evropska unija

UVOD

Državljanstvo že tradicionalno predstavlja sinonim za enakopravno članstvo v posamezni družbi. A državljanstvo ne zagotavlja zgolj določenega pravnega statusa, ki posamezniku prinaša enakopraven položaj z drugimi posamezniki in mu podeljuje enake pravice in dolžnosti, temveč je do nedavnega veljal za enega odločujočih kriterijev pripadnosti določeni politični (nacionalni) skupnosti. Kot ugotavlja Bosniak (2001: 237), je bilo državljanstvo kot institucija locirano znotraj meja politične skupnosti nacionalne države. Meje nacionalne skupnosti so se prekrivale z mejami politične skupnosti državljanov, kot (edina) legitimna podlaga za članstvo v posamezni družbi pa se je uveljavila nacionalna pripadnost (Soysal 1996: 18). Takšno izključujoče razumevanje državljanstva, na podlagi katerega so številne države oblikovale svoje državljanske politike, je imigrante močno oviralo pri njihovi integraciji v družbo sprejema. Zaradi prevladujočega krvnega načela podeljevanja državljanstva in restriktivnih naturalizacijskih pogojev v teh politikah namreč niso uspeli pridobiti državljanstva države sprejema in so zato ostajali zgolj drugorazredni člani družbe, izključeni iz različnih možnosti sodelovanja pri oblikovanju in sprejemanju pomembnih družbenih odločitev in prikrajšani za marsikatero pomembno pravico.

Dandanes politike državljanstva večinoma niso več tako ekskluzivne, saj je obdobje intenzivnejših migracijskih tokov prineslo določene družbene spremembe, ki so spodbudile premislek o smiselnosti takšnega izključujočega koncepta državljanstva in vodile do posledičnega premika k liberalnejšim pristopom glede državljanstva imigrantov. Članstvo v modernih družbah v obdobju množičnih migracij postaja namreč bolj kompleksno in večplastno, zaradi česar se je meja med državljani in nedržavljeni zabrisala in ni več tako jasno opredeljena, kar nazorno dokazujejo že številni pravni statusi članstva v posamezni družbi, kot so na primer državljan, dvojni ali večkratni državljan, tujec s stalnim prebivališčem, tujec z začasnim prebivališčem, begunec, oseba z začasnim zatočiščem ali azilant, ki posamezniku prinašajo različne sklope pripadajočih pravic in dolžnosti (Aleinikoff in Klusmeyer 2002: 1–2). Poleg tega se je v zadnjih letih zaradi poudarjene vloge univerzalnih človekovih pravic, ki pripadajo posamezniku ne glede na njegov pravni status, razširil obseg ekonomskih, socialnih in političnih pravic, do katerih so upravičeni imigranti (Feldblum 2000: 476), kar pomeni, da državljanstvo ni več edini način za doseg enakopravnjšega položaja v družbi. Kot opažajo nekateri avtorji (npr. Hammar 1989: 81–84; Soysal 1996: 20), so se v družbah gostiteljicah oblikovale skupnosti imigrantov, ki sicer predstavljajo pomemben delež celotnega prebivalstva in so se po več letih ali celo generacijah bivanja že prilagodile družbi sprejema, obenem pa ostajajo zunaj skupnosti državljanov. Omenjene spremembe so postavile pod vprašaj obstoječe opredelitve članstva v posamezni družbi in spodbudile iskanje novih odgovorov na vprašanje, kako naj bodo opredeljene meje članstva znotraj določene politične skupnosti (Klusmeyer 2001: 1).

V zadnjih letih se je zato močno povečal obseg znanstvene literature, ki v kontekstu globalnih sprememb prepoznava trend "denacionalizacije državljanstva" (Bosniak 2001) in utemeljuje njegove najrazličnejše nove oblike: postnacionalno državljanstvo (Soysal 1994, 1996; Jacobson 1996), transnacionalno državljanstvo (Basch, Glick Schiller in Szanton Blanc 1994; Bauböck 1994), nadnacionalno državljanstvo, dvojno državljanstvo (Faist 2007; Faist in Kivisto 2007), itd.

Tudi na evropski ravni je mogoče zaznati premike k sodobnejšemu razumevanju koncepta državljanstva. Tu seveda prednjači Evropska unija (EU). Ta je že leta 1992 v Pogodbi o Evropski uniji opredelila nadnacionalno državljanstvo Evropske unije,¹ ki je sicer komplementarno nacionalnemu državljanstvu, vendar podeljuje slehernemu državljanu države članice Unije dodatne pravice, do katerih je posameznik upravičen ne glede na notranje meje Unije: pravica prostega gibanja in bivanja na ozemlju držav članic; pravica voliti in biti izvoljen na volitvah v Evropski parlament in na občinskih volitvah v državi stalnega prebivališča, tudi če nismo državljani omenjene države, in to pod enakimi pogoji kot državljani te države; pravica do celovite diplomatske in konzularne zaščite na veleposlaništvu ali konzulatu katerekoli druge države članice EU; pravica nasloviti peticijo na Evropski parlament; pravica pritožbe evropskemu varuhu človekovih pravic; pravica pisati katerikoli instituciji ali organu EU v svojem uradnem jeziku in prejeti odgovor v istem jeziku.² Kljub temu da je državljanstvo EU postavilo v enakopraven položaj vse državljane držav članic EU, pa ta korak ni imel ravno pozitivnega učinka na pravice državljanov tretjih držav, ki so iz tega koncepta izključeni (Medved 2002: 35). Evropska unija je to napako skušala popraviti z opredelitvijo t. i. civilnega državljanstva, vendar je zaenkrat ta koncept zelo nedoločno opredeljen in ni jasno, ali naj bi bilo civilno državljanstvo le začasni status pred naturalizacijo ali pa stalni pravni status, ki bi ga podeljevale in odvzemale institucije EU (Perchinig 2006: 82). Pomemben premik v razumevanju državljanstva je mogoče zaznati tudi v Svetu Evrope, pod okriljem katerega je bila leta 1997 sprejeta Evropska konvencija o državljanstvu,³ ki predstavlja odmik od nekdanj bolj ekskluzivnega

1 Natančneje o različnih vidikih državljanstva Evropske unije, vključno s kritično analizo, v Martiniello (2000) ter Deželan idr. (2007: 75–102).

2 Državljanstvo Evropske unije je v Pogodbi o Evropski uniji opredeljeno pod naslovom II, v drugem delu, v členih 8 do 8d. Unija je v poznejših ustanovnih pogodbah ta koncept še nagradila in dodala določene pravice. Amsterdamska pogodba iz leta 1997 je tako opredelila državljanstvo EU kot komplementarno nacionalnemu državljanstvu in dodala pravico pisati katerikoli instituciji ali organu Unije v svojem lastnem (uradnem) jeziku in prejeti odgovor v istem jeziku.

3 Evropska konvencija o državljanstvu je bila podpisana v Strasbourgu 6. 11. 1997, v veljavo pa je stopila 1. 3. 2000. Konvencijo so med analiziranimi državami ratificirale Češka, Finska, Portugalska, Nemčija in Nizozemska, Grčija jo je le podpisala, Litva in Slovenija pa je zaenkrat nista niti podpisali (seznam podpisov in ratifikacij konvencije je dosegljiv na spletni strani Sveta Evrope: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=1&DF=&CL=ENG>, 29. 6. 2009).

razumevanja koncepta državljanstva, kot se je odražal v določilih Konvencije o zmanjšanju primerov večkratnega državljanstva iz leta 1963.⁴ A tudi sedanja konvencija o državljanstvu žal postavlja le nekatere smernice in temeljna načela politik državljanstva, natančnejšo ureditev tega področja pa v skladu z določili 3. člena⁵ prepušča državam podpisnicam.

Podrobnejša določitev pogojev za pridobitev ali izgubo državljanstva tako ostaja v pristojnosti posameznih držav in njihovih državljanskih politik, v okviru katerih je v zadnjem obdobju mogoče prepoznati trende v smeri večje konvergen-ce (Weil 2001; Kraler 2006: 44–51) in liberalizacije politik pridobitve državljanstva, ki jih zaznamujejo predvsem naslednji ukrepi: spodbujanje pridobitve državljanstva za drugo generacijo imigrantov z uvedbo načela teritorialnosti; znižanje zahtev za naturalizacijo prve generacije imigrantov; toleranca dvojnega državljanstva (Joppke v de Hart in van Oers 2006: 317).⁶ Vse te spremembe so v veliki meri rezultat spoznanj, da pridobitev državljanskega statusa pomembno spodbuja integracijo imigrantov v družbo sprejema, saj jim omogoča, da postanejo enakopravni člani družbe sprejema z vsemi pripadajočimi pravicami in dolžnostmi. V tem kontekstu lahko torej prepoznamo še en pomemben trend: državljanstvo postaja vse pomembnejši element integracije imigrantov v družbe sprejema, politike državljanstva pa vse pogosteje sooblikujejo celovit pristop k tej problematiki.

V kontekstu zgornjih uvodnih ugotovitev bom v prispevku s pomočjo primerjalne analize politik državljanstva v izbranih evropskih državah (Češki, Litvi, Finski, Grčiji, Portugalski, Sloveniji, Nemčiji in Nizozemski)⁷ zasledovala dva

4 Konvencija o zmanjšanju primerov večkratnega državljanstva in o vojaških obveznostih v primerih večkratnega državljanstva je bila podpisana v Strasbourgu 6. 5. 1963, v veljavo pa je stopila 28. 3. 1968.

5 Tretji člen, 1. točka Konvencije se glasi: "Vsaka država naj v okviru svojega lastnega zakona določi, kdo so njeni državljani."

6 Avtorici Betty de Hart in Ricky van Oers (2006: 317–318) sicer opozarjata, da teze o liberalizaciji naturalizacijskih politik ne moremo posploševati na vse evropske države, saj v državah južne Evrope, ki so bile dolga desetletja primarno države emigracije, velikokrat zasledujemo ravno obratni trend v smeri večje restrikcije pogojev za pridobitev državljanstva. Ena redkih izjem je Portugalska, ki je leta 2006 s sprejetjem novega Zakona o državljanstvu uvedla liberalnejšo politiko glede podeljevanja državljanstva prvi in drugi generaciji imigrantov (de Queiroz 2008). Omenjeni avtorici de Hart in van Oers (2006: 318) nadalje ugotavljata, da trend v smeri liberalizacije državljanskih politik ni linearen, zato so zanj značilna tako obdobja poudarjanja liberalnejših elementov kot tudi obdobja sprejemanja restriktivnejših ukrepov. Ta zadnja faza se v nekaterih državah, kot je npr. Nizozemska, zadnje čase odraža predvsem v sprejemanju strožjih integracijskih zahtev in v uvajanju državljan-skih testov, ki postavljajo dodatno oviro za pridobitev državljanstva države sprejema (Kraler 2006: 46–47).

7 Izbor evropskih držav, ki sem jih vključila v primerjalno analizo, je bil opravljen v okviru projekta "Primerjalna analiza politik vključevanja državljanov tretjih držav v izbranih državah članicah EU" (financiran s strani Evropskega sklada za vključevanje državljanov tretjih držav in Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovenije), na podlagi katerega je tudi nastal pričujoči prispevek. V okviru omenjenega projekta je bil temeljni kriterij za izbor držav primerljivost s slovensko migracijsko situacijo, Nemčija in Nizozemska pa sta bili vključeni kot primera dobre prakse. Kriteriji za izbor primerjalnih enot in metodologija so sicer natančneje pojasnjeni v končnem poročilu projekta (glej Bešter idr. 2008).

primarna cilja: prvič, prepoznati temeljne elemente omenjenih politik in v tem kontekstu ugotoviti, ali sledijo trendom konvergence in liberalizacije politik, ki ju sicer zaznavamo na globalni ravni; drugič, ugotoviti, kakšno vlogo imajo omejenjene politike v okviru procesa integracije imigrantov v družbe sprejema. Ali se državljanstvo pojavlja kot nagrada za uspešno opravljen proces integracije – pri čemer uspešnost ni odvisna od subjektivne percepcije imigranta, temveč “objektivno” ocenjena s strani pristojnih in kompetentnih institucij države sprejema – ali pa nastopa kot dejavnik spodbude že v samem procesu integracije imigranta v družbo sprejema? Pri predstavitvi rezultatov analize se bom naprej osredotočila na temeljne elemente politik pridobitve državljanstva, kjer bom posebno pozornost namenila načinom pridobitve državljanstva države sprejema tako za imigrante prve generacije kot tudi za imigrante druge in tretje generacije. Analizo bom zaokrožila s primerjavo določil glede izgube državljanstva, saj so ta pomemben kazalnik varnosti položaja imigrantov v družbi sprejema. A najprej naj na kratko predstavim teoretične in metodološke predpostavke primerjalne analize.

TEORETIČNE IN METODOLOŠKE PREDPOSTAVKE ANALIZE

Čeprav mnogi avtorji pravilno ugotavljajo, da koncept državljanstva vsebuje različne medsebojno komplementarne dimenzije,⁸ bom za potrebe primerjalne analize poudarila pravno dimenzijo koncepta in državljanstvo opredelila kot pravno vez med posameznikom in državo, ki je opredeljena z medsebojnimi pravicami in dolžnostmi (Deželan idr. 2007: 32). Takšna delovna definicija državljanstva mi bo omogočila, da se bom v okviru cilja analize, preučiti normativne in sistemske ureditve na obravnavanem področju, osredotočila le na to, kako izbrane oblike pridobivanja in izgube državljanstva urejajo nacionalne zakonodaje. Poleg tega si bom postavila nekatere omejitve, da bom lahko dosledneje sledila zadanim ciljem in obsegu analize. Prvič, osredotočila se bom le na zakonska določila za državljane tretjih držav, ki želijo pridobiti (ali izgubiti) državljanstvo izbrane države sprejema, prezrla pa morebitna določila ali izjeme, ki se nanašajo na druge kategorije prosilcev, kot so na primer izseljenci ali državljani držav članic Evropske unije, prav tako pa ne bom upoštevala posebnih ureditev v kontekstu nasledstva držav (kot jih poznamo na primer v Sloveniji in na Češkem). Drugič, skušala bom predstaviti predvsem temeljne elemente ureditev na posameznih

● ● ●

8 Hammar (1989: 84–86) prepoznava naslednje dimenzije državljanstva: pravno, politično, socialno, kulturno, psihološko. Faist (2007: 8–13) pa poudarja predvsem dva med seboj povezana vidika tega koncepta, in sicer državljanstvo kot politični koncept in kot pravni konstrukt ter prepoznava naslednje dimenzije državljanstva: demokratično načelo enakosti, pravice in dolžnosti, kolektivno identifikacijo in lojalnost kolektivnemu telesu. Natančneje o različnih definicijah in konceptih državljanstva v Deželan idr. (2007: 32–74).

področjih, zato v okviru analize ne bom upoštevala vseh najrazličnejših izjem za različne kategorije prosilcev, kot so na primer begunci, azilanti, osebe brez državljanstva, itd. Tretjič, v analizo ne bom v celoti vključila Portugalske, ker žal nisem uspela pridobiti ustreznega prevoda njihovega nedavno sprejetega zakona o državljanstvu, kljub temu pa bom pri posameznih področjih skušala predstaviti vsaj temeljna načela tega zakona.

ANALIZA POLITIK DRŽAVLJANSTVA V IZBRANIH DRŽAVAH

Pri predstavitvi temeljnih ugotovitev primerjalne analize zakonodajnih rešitev na področju podeljevanja in izgube državljanstva za državljane tretjih držav se ne nameravam osredotočiti na opis zakonodajnih rešitev, kot je to neredko značilno za tovrstne komparativne analize,⁹ temveč bom temeljne trende predstavila po izbranih področjih in ob uporabi ustreznih kazalnikov. Tako bom najprej obravnavala načine pridobitve državljanstva, ki so najpogosteje na voljo imigrantom v državi gostiteljici, analizo pa bom zaokrožila z obravnavo obstoječih ureditev glede izgube državljanstva, saj so te ustrezen kazalnik varnosti položaja imigranta v njegovi novi domovini.

PRIDOBITEV DRŽAVLJANSTVA OB ROJSTVU IN PO RODU

Klasična klasifikacija načel podeljevanja državljanstva opredeljuje dve temeljni načeli: 'načelo teritorialnosti' (*ius soli*), pri katerem je ključni pogoj za pridobitev državljanstva rojstvo na ozemlju določene države, ter 'načelo krvne zveze' (*ius sanguinis*), kjer je glavni kriterij za pridobitev državljanstva poreklo oziroma državljanstvo staršev (Aleinikoff in Klusmeyer 2002: 7). V vsakdanji praksi strogo ločevanje med obema načeloma pogosto ni smiselno, saj večina prebivalcev določene države pridobi državljanstvo na podlagi obeh načel: z rojstvom na ozemlju svoje države, in sicer staršem, ki so prav tako državljani te države. Razlikovanje med obema načeloma praviloma postane relevantno šele v primeru novoprispelih imigrantov, njihovih neposrednih družinskih članov in njihovih potomcev. A

9 Primer takšne analize je npr. analiza državljskih politik evropskih držav, izvedene v okviru projektne mreže IMISCOE (International Migration, Integration and Social Cohesion), katere rezultat je tudi leta 2006 objavljeni zbornik *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European States. Volume 2: Country Analyses* (uredniki Rainer Bauböck, Eva Ersb ll, Kees Groenendijk in Harald Waldrauch). V okviru že omenjene projektne mreže je leta 2007 izšel še zbornik *Citizenship Policies in the New Europe* (uredniki Rainer Bauböck, Bernhard Perchinig in Wiebke Sievers), ki posamično obravnava državljske politike t. i. novih članic Evropske unije in Turčije. Natančnejši podatki o izbranih bibliografskih enotah so v seznamu uporabljene literature na koncu prispevka.

tudi v primeru teh kategorij postajajo meje med obema načeloma vse bolj nejasne: nekatere države, kjer je prevladovalo načelo teritorialnosti, so dopolnile svoja pravila in sedaj podeljujejo državljanstvo otrokom, ki se rodijo njihovim državljanom ali stalnim prebivalcem; določene države, ki so utemeljevale svoje politike državljanstva na načelu krvne zveze, pa sedaj zagotavljajo državljanstvo tudi tretji generaciji imigrantov, rojeni na ozemlju te države (ibid.).

Kot ugotavlja Kraler (2006: 46), smo v zadnjem obdobju priča pomembnemu premiku k večji uveljavitvi načela teritorialnosti, ki je v naraščajočem številu držav eden pomembnejših instrumentov za učinkovitejšo integracijo druge in tretje generacije imigrantov. Temeljni argument v prid olajšanega postopka pridobitve državljanstva za otroke imigrantskega porekla se naslanja na tezo, da so ti otroci zaradi rojstva in odraščanja v državi že dovolj integrirani, da lahko državljanstvo te države pridobijo brez dodatnih zahtev in pogojev (de Hart in van Oers 2006: 320). Vendar pa takšnega pristopa k spodbujanju integracije druge in tretje generacije imigrantov ni mogoče zaznati v obravnavanih evropskih državah. Kot je razvidno iz spodnje tabele (Tabela 1), so države v svoje zakone sicer vključile določene elemente načela teritorialnosti, vendar ti v večini primerov nastopajo v funkciji preprečevanja apatridnosti.¹⁰ Večina držav namreč avtomatično podeljuje državljanstvo ob rojstvu le tistim otrokom, katerih starši so brez (znanega) državljanstva in bi zato tudi otroci ob rojstvu ostali brez državljanstva. Podobna določila veljajo tudi v primeru najdenčkov, čeprav države za takšne otroke velikokrat pogojujejo podelitev državljanstva z določenim časovnim obdobjem, v katerem se pravni status otroka še vedno lahko spremeni, če se izkaže, da bi lahko pridobil državljanstvo druge države. Edine države, ki načelo teritorialnosti uporabljajo tudi kot instrument za učinkovitejšo integracijo otrok imigrantskega porekla, so Nemčija, Nizozemska in Portugalska. Nemčija je to pomembno novost uvedla v znamenitem zakonu o državljanstvu, ki je začel veljati 1. januarja 2000 in v okviru katerega je nemška država ponudila možnost pridobitve državljanstva tudi drugi generaciji imigrantov. V skladu s 4. členom omenjenega zakona¹¹ lahko otrok tujih staršev pridobi državljanstvo, če je eden od staršev zakonito bival na ozemlju Nemčije vsaj osem let ter poseduje posebno obliko dovoljenja za bivanje.¹² Zaradi

10 Preprečevanje apatridnosti je ena od temeljnih mednarodnih norm, ki izhaja iz pravice vsakega posameznika, da ima državljanstvo. Glej npr. 4. člen Evropske konvencije o državljanstvu, ki med temeljna načela, ki bi jih pri opredeljevanju državljanskih pravil morala upoštevati vsaka država, vključuje tudi pravico vsakega posameznika do državljanstva in načelo preprečevanja apatridnosti.

11 Zakon o državljanstvu Republike Nemčije (Staatsangehörigkeitgesetz), sprejet 15. julija 1999, v veljavo je stopil 1. januarja 2000.

12 Kot navaja Hailbronner (2006: 213–214), je imigracijski zakon iz leta 2004 sicer dvignil zahteve glede integriranosti tujih staršev, katerih otroci želijo pridobiti nemško državljanstvo na podlagi načela teritorialnosti. Omenjeni zakon je namreč zvišal integracijske zahteve (predvsem boljše znanje nemškega jezika) za pridobitev posebnega dovoljenja za bivanje, ki ga potrebuje omenjena skupina staršev.

dejstva, da otroci imigrantov pogosto pridobijo tudi državljanstvo svojih staršev, je Nemčija uvedla dodatno zahtevo (t. i. opcijski model), v skladu s katero se morajo otroci po dopolnjenem 18. letu starosti, a najpozneje do dopolnjenega 23. leta starosti, odločiti za eno od državljanstev.¹³ Še korak dlje je naredila Nizozemska, saj je možnost pridobitve državljanstva po načelu teritorialnosti uvedla tudi za tretjo generacijo imigrantov. V skladu s nizozemskim zakonom iz leta 1985¹⁴ otroci tujih državljanov, katerih starši so bili prav tako rojeni na ozemlju Nizozemske, Nizozemskih Antilov ali Arube,¹⁵ avtomatično pridobijo nizozemsko državljanstvo brez kakršnihkoli dodatnih zahtev.¹⁶ Druga generacija imigrantov pa lahko nizozemsko državljanstvo pridobi na dva načina: prvič, na podlagi t. i. postopka opcije,¹⁷ v okviru katerega lahko za nizozemsko državljanstvo zaprosijo otroci tujih državljanov, ki so rojeni na ozemlju Nizozemske, so tam živeli od rojstva in so med 18. in 23. letom starosti izrazili željo po nizozemskem državljanstvu;¹⁸ drugič, če so stari manj kot 18 let in postanejo nizozemski državljani v postopku naturalizacije njihovih staršev (Groenendijk 1999). Kot ugotavlja Groenendijk (1999), je drugi način pridobitve državljanstva veliko pogostejši, saj je bilo leta 1999 kar 27.000 otrok imigrantov naturaliziranih skupaj s svojimi starši, medtem ko se je za postopek opcije odločilo le 2.700 polnoletnih otrok imigrantov. Kot zadnja se je tej skupini držav pridružila Portugalska, ki je leta 2006 sprejela nov zakon o državljanstvu, v njem pa pri podeljevanju portugalskega državljanstva uvedla načelo teritorialnosti in se tako pomembno odmaknila od predhodne ekskluzivistično orientirane politike državljanstva. Kot navaja de Queiroz (2008), je portugalska država uvedla naslednja pravila o podeljevanju državljanstva otrokom imigrantskega porekla: vnuki imigrantov lahko pridobijo portugalsko državljanstvo, če je vsaj eden od njihovih staršev rojen na Portugalskem, otroci imigrantov pa imajo

13 29. člen omenjenega nemškega zakona o državljanstvu iz leta 2000.

14 Nizozemski zakon o državljanstvu je bil sprejet 19. decembra 1984, v veljavo pa je stopil 1. januarja 1985. Zakon je bil sicer leta 2003 dopolnjen, a te spremembe niso bistveno vplivale na možnost pridobitve državljanstva po načelu teritorialnosti. Natančnejši kronološki pregled nizozemske državljanke zakonodaje v van Oers, de Hart in Groenendijk (2006: 427–429).

15 Aruba in Nizozemski Antili so avtonomni deli Kraljevine Nizozemske, zato so tudi poudarjeni kot izjeme v vseh smiselnih določbah veljavnega nizozemskega Zakona o državljanstvu.

16 Tretji odstavek 3. člena omenjenega zakona.

17 T. i. postopek opcije se je v skladu z določili nizozemskega zakona iz leta 1985 od postopka naturalizacije razlikoval predvsem v tem, da je šlo v primeru opcije za enostransko priglasitev s strani prosilca, ki ni bila pogojena z dodatnimi pogoji, zato se prosilcu npr. ni bilo treba odreči predhodnemu državljanstvu, ni bilo zadržkov glede javnega reda in miru, ni bilo nobenih dodatnih integracijskih zahtev (van Oers, de Hart in Groenendijk 2006: 410). A omenjeni avtorji (2006: 412) ugotavljajo, da so dopolnitve Zakona o državljanstvu iz leta 2003 otežile pridobitev državljanstva v skladu s tem postopkom, ki sedaj ne predstavlja več neke srednje poti med *ex lege* pridobitvijo državljanstva in naturalizacijo, temveč zgolj olajšano obliko naturalizacije (brez integracijskih zahtev in zahteve po odpovedi predhodnega državljanstva).

18 Šesti (a) člen nizozemskega Zakona o državljanstvu iz leta 1985.

pravico do državljanstva v primeru, če je vsaj eden od staršev zakonito bival v državi vsaj pet let.

Tabela 1: Možnost pridobitve državljanstva ob rojstvu v izbranih državah

<i>Država</i>	<i>Pridobitev državljanstva ob rojstvu (ius soli)</i>
Češka	<ol style="list-style-type: none"> Otrok, katerega starši so brez državljanstva in je vsaj eden od njiju stalni prebivalec. Najdenčki, če se pozneje ne izkaže, da lahko pridobijo državljanstvo druge države po rodu.
Finska	<ol style="list-style-type: none"> Otrok, ki je rojen na Finskem in bi ob rojstvu ostal brez kakršnegakoli državljanstva. Najdenčki, če se do njihovega izpolnjenega petega leta ne izkaže, da lahko pridobijo državljanstvo druge države po rodu. Otrok, če je rojen na Finskem in imata oba starša status begunca ali uživata kakšno drugo obliko zaščite pred oblastmi njunih držav državljanstva (ob izpolnitvi nekaterih dodatnih pogojev).
Grčija	Otrok, če je rojen v Grčiji in ob rojstvu ne more pridobiti nobenega tujega državljanstva ali pa je njegovo državljanstvo neznano.
Litva	<ol style="list-style-type: none"> Otrok, če je rojen v Litvi, oba starša pa sta brez kakršnegakoli državljanstva in zakonito živita v Litvi. Najdenčki, če se naknadno ne ugotovi, da bi otrok lahko pridobil drugačen status. Otrok, ki je najden ali živi na teritoriju Republike Litve in katerega starši ali starš so neznani, mrtvi ali razglašeni za pogrešane; če so starši oziroma starš v skladu z uradnimi postopki razglašeni za nesposobne in so jim za nedoločen čas odvzete starševske pravice, otroku pa je za stalno dodeljen skrbnik, razen če se naknadno ne ugotovi, da bi otrok lahko pridobil drugačen status.
Nemčija	<ol style="list-style-type: none"> Otrok tujih državljanov, če je eden od staršev osem let zakonito bival na ozemlju Nemčije in poseduje posebno obliko dovoljenja za bivanje (ali pa državljanstvo Švice, kar izhaja iz bilateralnega sporazuma). Vendar pa se morajo v primeru, da posedujejo več državljanstev, ti otroci med 18. in 23. letom starosti odločiti, ali bodo obdržali nemško državljanstvo ali državljanstvo svojih staršev (t. i. opcijski model). Najdenček na ozemlju Nemčije, če se pozneje ne izkaže drugače.
Nizozemska	<ol style="list-style-type: none"> Najdenčki na ozemlju Nizozemske, Nizozemskih Antilov ali Arube (vključno z letali in ladjami, registriranimi na omenjenih območjih), če se v petih letih ne izkaže, da imajo pravico do drugega državljanstva po rodu. Postopek opcije za drugo generacijo. Avtomatična pridobitev nizozemskega državljanstva ob rojstvu za tretjo generacijo.

Portugalska	1. Tretja generacija: če je bil eden od staršev rojen na ozemlju Portugalske. 2. Druga generacija: če je vsaj eden od staršev zakonito bival na ozemlju Portugalske vsaj pet let.
Slovenija	Otrok, rojen ali najden na območju Republike Slovenije ter sta oče in mati neznana ali ni znano njuno državljanstvo ali pa sta brez državljanstva.

Viri: Auswärtiges Amt (2008); Baršová (2007: 169); de Queiroz (2008); Hailbronner (2006: 213–214); van Oers, de Hart in Groenendijk (2006: 409–412); Waldrauch (2006: 106); Zakon o državljanstvu Kraljevine Nizozemske; Zakon o državljanstvu Republike Finske; Zakon o državljanstvu Republike Grčije; Zakon o državljanstvu Republike Litve; Zakon o državljanstvu Republike Nemčije; Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 1/91, ..., 24/07).

Poleg obravnavanega načela teritorialnosti pa lahko otroci imigrantskega porekla v izbranih državah državljanstvo pridobijo tudi na podlagi zakonskih določil, ki so opredeljena po načelu krvne zveze, a kot je razvidno iz spodnje tabele (Tabela 2), mora biti v tem primeru vsaj eden od staršev državljan države sprejema ali pa mora biti otrok posvojen s strani vsaj enega državljana države, v kateri pride do posvojitve. Razlike v nacionalnih ureditvah se pojavljajo predvsem glede na zakonski status staršev ali/in starost otroka.

Tabela 2: Možnost pridobitve državljanstva po rodu v izbranih državah

<i>Država</i>	<i>Pridobitev državljanstva po rodu (ius sanguinis)</i>
Češka	1. Otrok, če je eden od staršev češki državljan, kraj rojstva ni pomemben, lahko ima tudi druga državljanstva. 2. Posvojen otrok, katerega posvojitelji so češki državljeni.
Finska	1. Otrok, katerega mati je finska državljanica. 2. Otrok, katerega oče je finski državljan in a) je poročen z materjo otroka ali b) je otrok rojen na Finskem, oče pa prizna otroka (oba pogoja veljata tudi v primeru, če je oče pokojen). 3. Posvojen otrok do 12. leta, če je vsaj eden od posvojiteljev finski državljan.
Grčija	1. Otrok, rojen v zunajzakonski skupnosti, ki je prostovoljno ali s sodno odločbo zakonsko priznan s strani grškega državljana, postane grški državljan, če je v času priglasitve mladoleten (preden doseže starost 18 let). 2. Otrok, posvojen s strani grškega državljana.
Litva	Otrok, če je eden od staršev litvanski državljan, drugi pa tuji državljan ali pa brez državljanstva, ne glede na kraj rojstva.

Nemčija	<p>1. Otrok, če je eden od staršev nemški državljan (če je le oče nemški državljan, se v primeru zunajzakonske skupnosti v določenih primerih zahteva uradna ugotovitev očetovstva zaradi ugotavljanja porekla otroka), takšna prigrasitev je mogoča do 23. leta otrokove starosti.</p> <p>2. Posvojen otrok do 18. leta, če je eden od posvojiteljev nemški državljan, ter njegovi potomci.</p>
Nizozemska	<p>1. Avtomatično: Če je eden od staršev nizozemski državljan in sta starša poročena (tudi če je otrok rojen v tujini); če je otrok neporočene nizozemske državljanke; če starša nista poročena, nizozemski oče pa otroka prizna še pred rojstvom.</p> <p>2. Opcija: V primeru uradnega ugotavljanja očetovstva in priznanja otroka s strani (neporočenega) nizozemskega očeta po rojstvu lahko otrok pridobi nizozemsko državljanstvo šele po preteku neprekinjenega obdobja treh let, ko ta nizozemski državljan zanj skrbi in ga vzgaja.</p> <p>3. Posvojen otrok na ozemlju Nizozemske, Nizozemskih Antilov ali Arube, če je vsaj eden od posvojiteljev nizozemski državljan in je otrok še mladoleten; v primeru posvojitve na tujem pa se dosledno uporabljajo določbe Haaške konvencije o mednarodnih posvojitvah iz leta 1993; pravico do pridobitve državljanstva imajo tudi potomci posvojenega otroka.</p>
Slovenija	<p>1. Otrok, če je vsaj eden od staršev slovenski državljan in je otrok rojen v Sloveniji.</p> <p>2. Otrok, če je eden od staršev slovenski državljan, drugi je neznan ali je neznanega državljanstva ali brez njega, otrok pa je rojen v tujini.</p> <p>3. Posvojenec – tujec, če je vsaj eden od posvojiteljev slovenski državljan in če se po predpisih države, katere državljan je posvojenec, s posvojitvijo vzpostavi med posvojiteljem in posvojencem enako razmerje, kot je razmerje med starši in otroki (popolna posvojitve).</p>

Viri: Baršová (2007: 169); Hailbronner (2006: 213–214); Zakon o državljanstvu Kraljevine Nizozemske; Zakon o državljanstvu Republike Finske; Zakon o državljanstvu Republike Grčije; Zakon o državljanstvu Republike Litve; Zakon o državljanstvu Republike Nemčije; Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 1/91, ..., 24/07).

PRIDOBITEV DRŽAVLJANSTVA V POSTOPKU NATURALIZACIJE

pogost – včasih pa tudi edini – način pridobitve državljanstva države sprejema je postopek naturalizacije, ki je praviloma relevanten predvsem za prvo generacijo imigrantov, razen če država ne priznava možnosti pridobitve državljanstva na podlagi načela teritorialnosti in morajo po tej poti zaprositi za državljanstvo tudi otroci imigrantov in njihovi potomci. Ker je v primeru prve generacije imigrantov najpogostejši način pridobitve državljanstva postopek redne naturalizacije, se

bom v analizi osredotočila na ta postopek. Vendar naj na tem mestu poudarim, da lahko imigranti pridobijo državljanstvo tudi na podlagi postopka olajšane naturalizacije (na primer imigranti, poročeni z državljanom države sprejema) ali na podlagi postopka izredne naturalizacije (na primer razni športniki ali umetniki).¹⁹

Postopek redne naturalizacije je načeloma najtežji način pridobitve državljanstva, saj morajo prosilci izpolnjevati številne pogoje, ki segajo vse od zahtevane dolžine bivanja v državi, opravljanja različnih testov, pa vse do odpovedi svojemu predhodnemu državljanstvu. Kot pravilno ugotavljata Aleinikoff in Klusmeyer (2002: 16–20), so nekateri zahtevani pogoji, kot sta na primer dolžina bivanja in poznavanje jezika, smiselni in legitimni, saj posameznik z njimi dokazuje stopnjo integriranosti v družbo sprejema, nekaterim dodatnim pogojem (na primer dober ali moralni značaj posameznika) pa bi se bilo treba izogibati, saj je njihov namen zgolj oviranje postopka naturalizacije in odvrčanje posameznika od pridobitve državljanstva. V literaturi se sicer pojavljajo tudi nekateri radikalnejši predlogi, kot je na primer ideja Josepha H. Carensa (2002: 109), da je edini legitimni pogoj v postopku naturalizacije lahko le določena dolžina bivanja. Dora Kostakopoulou (v Bauböck 2006: 21) predlaga še bolj kontroverzno rešitev: ker je naturalizacija po njenem mnenju že zastarela institucija, bi jo bilo treba zamenjati z avtomatično civilno registracijo, ki bi temeljila na bivanju v neki državi in odsotnosti kazenskih obtožb. A te ideje zaenkrat ostajajo le del teoretičnih razmišljanj, saj države v postopku naturalizacije še vedno postavljajo številne dodatne pogoje za pridobitev državljanstva. V nadaljevanju si bomo pogledali, kakšne režime so na tem področju uvedle analizirane države.

¹⁹ Države torej poznajo različne postopke naturalizacije: redna naturalizacija, v okviru katere mora prosilec izpolniti vse zahtevane pogoje (npr. 10. člen slovenskega Zakona o državljanstvu); olajšana naturalizacija, v okviru katere se spregleda izpolnjevanje nekaterih pogojev redne naturalizacije, npr. krajše obdobje zahtevane dolžine bivanja (npr. 12. člen slovenskega Zakona o državljanstvu); izredna naturalizacija, v okviru katere se državljanstvo podeljuje izbranim osebam, če to koristi državi zaradi znanstvenih, gospodarskih, kulturnih, nacionalnih ali drugih razlogov, pri čemer tem osebam ni treba izpolnjevati nobenih dodatnih pogojev (npr. 13. člen slovenskega Zakona o državljanstvu).

Tabela 3: Pogoji za pridobitev državljanstva v postopku redne naturalizacije v izbranih državah

Pogoji	Države	Finska	Grčija	Litva
	Češka			
Bivanje	Pet let stalnega bivanja brez daljših obdobji odsotnosti.	Šest let neprekinjenega bivanja ali osem let bivanja po dopolnjenem 15. letu starosti, pri tem zadnji dve leti neprekinjenega bivanja.	Deset let bivanja v Grčiji v zadnjih dvanajstih letih.	Deset let bivanja, posedovanje ustreznega dovoljenja.
Jezik	Da	Da (ustni in pisni test za finski ali švedski jezik).	Da	Da
Poznavanje družbe	Ne	Ne	Da (zgodovina, kultura).	Da (ustava).
Zadostna materialna Sredstva	Ne	Da	Ne	Da
Odsotnost kazenskih obtožb	Da	Da	Da	Da (posredno kot možen razlog za zavrnitev prošnje).
Odpoved predhodnega državljanstva	Da, a z vedno več izjemami.	Ne	Ne (a zahteva po odpovedi v praksi).	Da
Dober značaj	Ne	Ne	Ne	Ne
Prisega	Ne	Ne	Da	Da
Drugo	- Brez kršitev imigracijskih zakonov; - Izpolnitev nekaterih zakonskih dolžnosti (plačevanje davkov, socialnega in pokojninskega zavarovanja).	- Če je dopolnil 18 let ali se je pred tem poročil/a; - Redna naturalizacija ni možna v naslednjih primerih: ograde nacionalne varnosti ali javnega reda; če je razlog za pridobitev državljanstva le uživanje koristi brez namena naselitve na Finskem; če je v nasprotju z državnimi interesi.	- Če ni v teku postopek za njegovo/njeno deportacijo.	- Opravljanja izpita iz poznavanja litvanskega jezika in ustave Republike Litve so oproščene naslednje kategorije posameznikov: starejši od 65 let; osebe, pri katerih je ugotovljena opravilna sposobnost od 0 do 55 odstotkov; osebe, ki so dosegle starost za upokožitev; osebe s posebnimi potrebami (ocenjena visoka ali srednja stopnja); osebe z resnimi kroničnimi mentalnimi boleznimi.

Viri: Barišová (2007: 169, 171); Czech Citizenship,²⁰ Zakon o državljanstvu Republike Finske; Zakon o državljanstvu Republike Grčije; Zakon o državljanstvu Republike Litve; Waldrauch (2006: 106–109).

²⁰ Prispevek "Czech Citizenship" je dostopen na spletni strani Mednarodne organizacije za migracije v Pragi, kjer se nahajajo temeljne informacije, namenjene olajšanju življenja tujcev na Češkem (<http://www.en.domav.cz/advice-for-living-in-the-czech-republic/citizenship/czech-citizenship>, 21. 11. 2008).

Tabela 3: Pogoji za pridobitev državljanstva v postopku redne naturalizacije v izbranih državah (nadaljevanje)

Pogoji	Država	Nizozemska	Slovenija
Bivanje	Nemčija Osem let (sedem let v primeru uspešnega obiskovanja integracijskih tečajev, šest let v primeru izkazane višje stopnje integriranosti).	Pet let neprekinjenega bivanja, veljavno dovoljenje za bivanje (v določenih primerih se ta pogoji znižata na tri leta ali dve leti ali pa se celo opusti).	Deset let dejanskega bivanja, od tega pet let neprekinjeno, urejen status tujca.
Jezik	Da	Da	Da
Poznavanje družbe	Da (zgodovina, politični in pravni sistem, kultura).	Da	Ne
Zadostna materialna sredstva	Da	Ne	Da
Odsotnost kazenskih obtožb	Da	Da	Da
Odpoved predhodnega državljanstva	Da, a s številnimi izjemami.	Da, a s številnimi izjemami. ²¹	Da
Dober značaj	Ne	Ne	Ne
Prisega	Da	Da (udeležba na naturalizacijski ceremoniji je obvezna v roku enega leta, v nasprotnem primeru je treba ponovno začeti postopek).	Da
Drugo	- Odsotnost dejstev, ki bi nakazovali, da posledic podpira neustavne politične aktivnosti (sem spadajo tudi teroristične aktivnosti) ali je v njih celo udeležen in ogroža nacionalno varnost države. - Opravljanja izpita so oproščeni starejši in (duševno ali fizično) bolni.	- Ne predstavlja nevarnosti za javni red, javno moralo in varnost Kraljevine. - Ni bila izrečena odpoved bivanja v Sloveniji; - Ne predstavlja nevarnosti za javni red, varnost ali obrambo države; - Poravnane davčne obveznosti.	

Viri: Auswärtiges Amt (2008); Hailbronner (2006: 214, 225); Immigration- en Naturalisationdienst (2008a, 2008b, 2008c, 2008d); Ofoji (2008: 36); Waldrauch (2006: 106 – 109); Zakon o državljanstvu Kraljevine Nizozemske; Zakon o državljanstvu Republike Nemčije; Zakon o državljanstvu Republike Slovenije [Ur. l. RS, št.1/91, ..., 24/07].

²¹ Vse izjeme so natančneje opisane na spletni strani nizozemskega urada za migracijo in naturalizacijo Immigration- en Naturalisationdienst (2008d).

Kot je razvidno iz zgornje tabele (Tabela 3), vse države v postopku redne naturalizacije pogojujejo pridobitev državljanstva z določenim obdobjem (neprekinjenega) bivanja v državi in s posedovanjem dovoljenja za stalno bivanje, kjer pa je v zadnjem času mogoče zaznati določen trend uvajanja liberalnejših določil.²² Dolžina zahtevanega bivanja v izbranih državah se sedaj giblje med pet in deset leti bivanja, kar je tudi v skladu s priporočili Evropske konvencije o državljanstvu,²³ poleg tega pa nekatere države v določenih primerih dovoljujejo skrajšanje te dobe ali celo opustitev tega pogoja (na primer Nemčija in Nizozemska).²⁴ Naslednji pogoj, ki ga prav tako zahtevajo vse analizirane države, je uspešno opravljen test poznavanja jezika države sprejema, ki je eden od pomembnejših kazalnikov integriranosti posameznika v družbo. Kot zanimivost naj omenimo 13. člen finskega Zakona o državljanstvu, ki predvideva možnost uporabe znakovnega jezika pri opravljanju jezikovnega testa, če je prosilec gluhonem. Grčija, Litva, Nemčija in Nizozemska poleg jezikovnega testa od prosilcev zahtevajo tudi uspešno opravljen test o poznavanju družbe sprejema, ki praviloma vsebuje vprašanja o zgodovini ter pravnem in političnem sistemu.²⁵ Nadaljnji pogoj, ki se pojavlja v vseh obravnavanih zakonih o državljanstvu, je odsotnost kazenskih obtožb, a so pogoji za izpolnjevanje tega kriterija med državami zelo različni in odvisni od kazenske zakonodaje določene države. Pri vseh drugih pogojih, ki se pojavljajo pri postopku redne naturalizacije, pa imajo države očitno različna stališča o smiselnosti in upravičenosti takih zahtev, saj jih nekatere uvrščajo med pogoje redne naturalizacije, nekatere pa ne. Takšen primer je zahteva po odpovedi prejšnjemu državljanstvu. Čeprav se v mednaro-

22 Naj omenim le nekatere primere: Nemčija je drastično znižala zahtevano dolžino bivanja s petnajst na osem let (Hailbronner 2006: 214), Portugalska z deset na šest let (de Queiroz 2008).

23 Člen 6(3) omenjene konvencije priporoča, naj bo zahtevana dolžina bivanja v državi manj kot deset let.

24 Izjeme, ki jih glede tega predvideva Nizozemska, so natančneje opisane na spletni strani nizozemskega Urada za migracijo in naturalizacijo Immigratie- en Naturalisatiedienst (2008c).

25 V Sloveniji opravljanje tovrstnega tečaja (zaenkrat) še ni pogoj za pridobitev državljanstva po postopku redne naturalizacije, temveč le ena od ponujenih možnosti za lažjo integracijo tujih državljanov, ki jih predvideva 82. člen Zakona o tujcih (Ur. l. RS, št. 61/99, ... , 41/09). V skladu z določili 3. člena Uredbe o integraciji tujcev (Ur. l. RS, št. 65/08) so do brezplačne udeležbe v programih seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo upravičene naslednje kategorije tujih državljanov: a) državljani tretjih držav, ki v Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno bivanje, ter njihovi družinski člani, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za začasno bivanje zaradi združitve družine, ne glede na dolžino bivanja v Sloveniji in veljavnost dovoljenja; b) državljani tretjih držav, ki v Sloveniji najmanj dve leti bivajo na podlagi dovoljenja za začasno bivanje in imajo dovoljenje za začasno bivanje, izdano z veljavnostjo najmanj enega leta, ter njihovi družinski člani, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za začasno bivanje zaradi združitve družine, ne glede na dolžino bivanja v Sloveniji in veljavnost dovoljenja; c) ožji družinski člani, ki v Sloveniji bivajo na podlagi dovoljenja za začasno bivanje zaradi združitve družine, so do brezplačne udeležbe upravičeni takrat, če tujec, ki je uveljavil pravico do združitve družine, pripada eni od prej omenjenih kategorij. Samo izvedbo programov, vključno z učnim načrtom in preverjanjem znanja, pa natančneje določa Pravilnik o programih za integracijo tujcev (Ur. l. RS, št. 25/09).

dni skupnosti vse bolj uveljavlja načelo tolerance ali celo aktivnega sprejemanja dvojnega državljanstva,²⁶ nekatere države (Litva, Slovenija) še vedno vztrajajo pri zahtevi, da se posamezniki odrečejo predhodnemu državljanstvu ter prisežejo lojalnost in zvestobo svoji novi domovini. Druge države, kot so na primer Češka, Nemčija in Nizozemska, sicer zahtevajo odpoved predhodnemu državljanstvu, a pri tem prepoznavajo vedno več izjem, zaradi česar naraščajoče število naturaliziranih imigrantov ohranja dvojno državljanstvo. Za druge države, med njimi na primer Finsko, pa dokazovanje lojalnosti svoji novi domovini ni relevanten kriterij za pridobitev državljanstva, zato prosilcem dopuščajo, da ohranijo svoje predhodno državljanstvo, poleg tega pa od njih ne zahtevajo prisege. Edini pogoj, glede katerega pa se očitno vse obravnavane države strinjajo, da bi zelo verjetno oviral naturalizacijski postopek in odvrčal posameznika od pridobitve državljanstva – sploh če upoštevamo ugotovitve Aleinikoffa in Klusmeyerja (2002: 20), da pogojevanje postopka naturalizacije s tako nejasno definirano zahtevo zgolj podeljuje pristojnim oblastem dovolj diskrecijske pravice, da zavrnejo potencialnega novega državljana na podlagi popolnoma subjektivnih in arbitrarnih razlogov – je zahteva po dobrem in moralnem značaju posameznika, ki se ne pojavlja v nobenem od analiziranih zakonov o državljanstvu.²⁷

IZGUBA DRŽAVLJANSTVA

Analizo bom zaokrožila še s kratkim pregledom zakonskih določil, ki se nanašajo na izgubo državljanstva, v okviru katerega me bo zanimalo predvsem, na podlagi kakšnih razlogov lahko država posamezniku odvzame njegovo državljanstvo. V primeru imigrantov so takšna določila namreč pomemben kazalnik varnosti njihovega položaja v družbi, saj bi lahko bilo v primeru velike diskrecijske pravice države njihovo nedavno pridobljeno državljanstvo podvrženo arbitrarnim

26 Več o trendih na področju dvojnega državljanstva v Kejžar (2007).

27 Tudi odsotnost kazenskih določb bi lahko interpretirali kot enega od kazalnikov "dobrega" državljana, a pri analizi tega pogoja sem se osredotočila na zakonska določila, ki bi izrecno omenjala dober in moralni značaj posameznika kot enega od zahtevanih pogojev za redno naturalizacijo. Takšen primer je npr. ameriški Zakon o imigraciji in državljanstvu (Immigration and Nationality Act), ki kot enega od pogojev za redno naturalizacijo določa, da je oseba "dobrega moralnega značaja" (3. sklop, 2. poglavje, sekcija 316, odstavek a (3)). Zakon tega določila natančneje ne pojasnjuje, a po navedbah ameriške nevladne organizacije Pine Tree Legal Assistance, ki nudi brezplačno pravno pomoč tudi imigrantom, uradniki kot dokaz, da oseba ni dobrega moralnega značaja, lahko označijo tudi naslednja dejanja: kandidat ni vedno oddal dohodninske napovedi, čeprav je bil zaposlen; kandidat ima težave s prekomernim pitjem alkohola; kandidat ima otroka z osebo, s katero ni bil poročen; oseba ima otroke, a ne živi z njimi in zanje ne plačuje preživnine; kandidat je bil aretiran iz kateregakoli razloga, itd. (<http://www.ptla.org/immigrants/english/citizenship.htm>, 29. 6. 2009).

odločitvam državne administracije. A že na podlagi hitrega pregleda spodnje tabele (Tabela 4), ki prikazuje neprostoVOLjne načine izgube državljanstva,²⁸ opažam, da obravnavane države ne uporabljajo takšnih arbitrarnih načel. Še več, Češka celo z ustavo prepoveduje kakršenkoli odvzem državljanstva brez privolitve posameznika (Baršová 2007: 170). Druge analizirane države pa predvidevajo odvzem državljanstva na podlagi dveh skupin razlogov. Prvič, določene države odvzamejo posamezniku državljanstvo v primeru zadržka varnostne narave, torej če deluje v nasprotju z interesi te države. Pri tem nekatere države uporabljajo bolj splošne določbe, preostale države (na primer Grčija, Litva, Nemčija, Nizozemska) pa so pri tem bolj specifične in jasneje opredeljujejo delovanje v nasprotju z interesi države, kamor vključujejo na primer služenje v vojski druge države brez ustrezne privolitve pristojnih oblasti ali sprejetje pomembnih javnih funkcij v drugi državi brez ustrezne privolitve pristojnih oblasti. Drugič, določene države predvidevajo možnost odvzema državljanstva tudi v primeru napak v postopku naturalizacije, ki sprožajo dvom v pristnost vezi med posameznikom in državo. Finska, Litva in Nizozemska tako odvzamejo državljanstvo v primeru namernega navajanja zavajajočih ali napačnih podatkov v postopku naturalizacije. Poleg tega Litva in Nizozemska določata odvzem državljanstva tudi v primeru, če se posameznik v predvidenem časovnem obdobju ne odpove svojemu predhodnemu državljanstvu, čeprav je bilo to v postopku pridobitve državljanstva zahtevano.

NeprostoVOLjni odvzemi državljanstva s strani države načeloma torej niso podvrženi arbitrarni volji državne administracije, temveč so posredno povezani z voljo in dejanji posameznika. Tudi analiza možnosti izgube državljanstva v primeru naturalizacije v drugi državi potrjuje ugotovitev, da postaja temeljno načelo pri postopku izgube državljanstva lastna volja posameznika. Dvojno državljanstvo je bilo namreč še do nedavnega razumljeno kot negativen družbeni fenomen, ki ga je treba odpraviti, zato so številni mednarodni dokumenti in nacionalne zakonodaje vpeljali avtomatično izgubo državljanstva v primeru pridobitve državljanstva v drugi državi (Kejžar 2007). A nova spoznanja o pomenu dvojnega državljanstva so spodbudila države k večji toleranci in sprejemanju tega fenomena, kar se posledično odraža tudi v dejstvu, da države tovrstnega avtomatizma ne uveljavljajo več (ibid.). Tako le še nekatere države (Češka, Litva, Nemčija, Nizozemska) v primeru naturalizacije v drugi državi avtomatično odvzamejo državljanstvo, in še to le v primeru, da je posameznik sam na lastno željo zaprosil za drugo državljanstvo, pa še pri tem države prepoznavajo določene izjeme. Nenazadnje pa se pri vsem

● ● ●
 28 Odločitev, da tovrstne izgube državljanstva poimenujem kot "neprostoVOLjne", temelji predvsem na dejstvu, da tovrstne postopke običajno sprožijo pristojne državne institucije, v primerjavi s t. i. "prostoVOLjnimi" načini izgube državljanstva, kjer pa se postopek začne na izrecno željo posameznika. Za natančnejšo analizo prostoVOLjnih načinov izgube državljanstva v analiziranih državah glej Bešter idr. (2008: 153–154).

skupaj pojavlja tudi vprašanje učinkovite implementacije teh določil v praksi, saj med državami praviloma ni uveljavljena praksa medsebojnega obveščanja o državljanskih statusih svojih prebivalcev.

Tabela 4: Načini neprostovoljne izgube državljanstva v izbranih državah

Država	Neprostovoljni načini izgube državljanstva	Naturalizacija v drugi državi
Češka	<p>Neprostovoljno</p> <p>Ustava prepoveduje odvzem državljanstva proti volji posameznika; leta 2006 je bil podan predlog za možnost odvzema državljanstva v primeru navajanja napačnih dejstev med naturalizacijskim postopkom.</p>	<p>Naturalizacija v drugi državi</p> <p>Avtomatično, če posameznik izrecno zaprosi za drugo državljanstvo (ne velja v primeru državljanstev, avtomatično pridobljenih zaradi porekla ali poroke).</p>
Finska	<p>1. Če je že ugotovljeno očetovstvo razveljavljeno, a le do dopolnjenega petega leta otrokove starosti; upošteva se vse okoliščine, vključno otrokovo starost in vezi s finsko državo.</p> <p>2. V primeru podajanja napačnih ali zavajajočih informacij v postopku pridobitve državljanstva.</p>	<p>Le na željo posameznika.</p>
Grčija	<p>1. Če posameznik sprejme položaj v javnem sektorju tuje države in zavrne poziv pristojnega ministrstva, da se zaradi interesov grške države odpove temu položaju.</p> <p>2. Če je posameznik med njegovim/njenim bivanjem v tuji državi deloval za interese tuje države, in sicer v nasprotju s svojim statusom grškega državljanja in interesi Grčije.</p> <p>3. Izguba grškega državljanstva je osebna in ne vpliva na državljanstva zakoncev ali otrok.</p>	<p>Le na željo posameznika.</p>
Litva	<p>1. Odrek v primeru, da posameznik služi v vojski druge države ali je zaposlen v državni upravi države nečlanice Evropske unije brez dovoljenja litvanske vlade.</p> <p>2. Sodišče lahko razglasi odlok o dodelitvi litvanskega državljanstva kot neveljavnega, če se ugotovi:</p> <p>a) da je oseba v postopku pridobitve državljanstva predstavila ponarejene dokumente ali uporabila kakšno drugo prevaro;</p> <p>b) da se oseba ni odpovedala prejšnjemu državljanstvu;</p> <p>c) da je oseba poskusila storiti ali storila mednarodne zločine, kot so agresija, genocid, zločini proti človečnosti, vojne zločine ali pa kriminalna dejanja, naperjena proti Litvi;</p> <p>d) da je neupravičeno pridobila dovoljenje za bivanje.</p> <p>3. V primeru, da je bila odločitev o dodelitvi državljanstva sprejeta v nasprotju z določili Zakona o državljanstvu ali drugih zakonov in z njihovo kršitvijo.</p>	<p>Da, a ne v primeru, če je posameznik pridobil drugo državljanstvo brez izrecne izjave svoje volje in mu ni bilo izdano potrdilo o državljanstvu druge države.</p> <p>Ne velja tudi v primeru, da je z določeno državo podpisan bilateralni sporazum o dvojnem državljanstvu.</p> <p>Takšna odpoved začne veljati z dnem pridobitve drugega državljanstva (posameznik mora v 30 dneh o tem podati pisno izjavo pristojnim oblastem).</p>

Tabela 4: Načini neprostovoljne izgube državljanstva v izbranih državah (nadaljevanje)

<i>Država</i>	<i>Neprostovoljni načini izgube državljanstva</i>
	<i>Naturalizacija v drugi državi</i>
Nemčija	Če posameznik prostovoljno vstopi v vojsko tuje države brez predhodnega dovoljenja nemškega obrambnega ministrstva, hkrati pa poleg nemškega poseduje državljanstvo tudi te države.
Nizozemska	1. V primeru podajanja napačnih ali zavajajočih informacij in prikrivanja relevantnih informacij v postopku pridobitve državljanstva, če je to ugotovljeno v roku dvanajstih let. 2. V primeru, da se posameznik v predvidenem zakonskem roku ni odrekel svojemu predhodnemu državljanstvu. 3. V primeru, da se posameznik pridruži vojski tuje države, ki je vpletena v akcije zoper Kraljevino in/ali zoper zaveznitvo, katerega članica je tudi Kraljevina.
Slovenija	Slovenskemu državljanu, ki dejansko živi v tujini in ima tudi tuje državljanstvo, se lahko odvzame državljanstvo, če s svojim delom škoduje mednarodnim ali drugim interesom Slovenije. Za delo, s katerim se škoduje mednarodnim in drugim interesom Republike Slovenije, se šteje: če oseba pripada organizaciji, katere aktivnost meri na rušenje ustavnega reda Republike Slovenije; če oseba kot pripadnik tuje obveščevalne službe škoduje interesom Republike Slovenije ali če tem interesom škoduje s svojim delom v državnem organu ali organizaciji tuje države; če je oseba pogost storilec kaznivih dejanj, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, in prejšnikov zoper javni red; če oseba kljub pozivu pristojnega organa odkloni izpolnitev z ustavo in zakonom predpisane dolžnosti državljana Republike Slovenije.

Viri: Baršová (2007: 170); Hailbronner (2006: 215); Zakon o državljanstvu Kraljevine Nizozemske; Zakon o državljanstvu Republike Finske; Zakon o državljanstvu Republike Grčije; Zakon o državljanstvu Republike Litve; Zakon o državljanstvu Republike Nemčije; Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 1/1991, ..., 24/2007).²⁹

²⁹ V skladu z določili nizozemskega Zakona o državljanstvu (15. člen, 2. točka) so izjeme naslednje: a) če je posameznik rojen v državi drugega državljanstva in ima tam stalno prebivališče že od pridobitve tega državljanstva; b) če je posameznik pred dopolnitvijo 18. letom imel v državi drugega državljanstva stalno prebivališče neprekinjeno pet let; c) če je posameznik poročen z osebo, ki ima državljanstvo te druge države.

SKLEPI ANALIZE

Namen pričujočega prispevka je bil s pomočjo primerjalne analize politik državljanstva v izbranih evropskih državah odgovoriti na dve temeljni vprašanji: prvič, ali v teh državah lahko zasledimo določene trende v smeri konvergence in liberalizacije teh politik, kot jih opažamo na globalni ravni; drugič, kakšna je umeščenost teh politik v proces integracije imigrantov v družbe sprejema. In kakšni odgovori se nam ponujajo glede na opravljeno komparativno analizo?

Na podlagi zgoraj predstavljenih ugotovitev lahko sicer z določenim zadržkom potrdim, da tudi v omenjenih državah zaznavamo trend konvergence in liberalizacije politik državljanstva. Pomemben kazalnik trenda konvergence je že samo dejstvo, da države kljub morebitnim različnim zakonodajnim rešitvam svoje politike državljanstva utemeljujejo na podobnih načelih. Največ podobnosti lahko prepoznamo na področju izgube državljanstva, kjer vse države utemeljujejo svoje politike praviloma na načelu spoštovanja volje posameznika, ki jo omejujejo zaradi mednarodno uveljavljenega načela preprečevanja apatridnosti, morebitnih varnostnih zadržkov ali neizpolnenih državljanskih dolžnosti. Tudi na področju naturalizacije imajo države podobna stališča glede tega, kateri pogoji so najustreznejši kazalniki posameznikove integriranosti v družbo in njegove dejanske povezanosti z državo sprejema, saj prav vse države v postopku naturalizacije kot temeljne pogoje določajo naslednje: dolžina bivanja v državi (ki se giblje med pet in deset leti), poznavanje jezika družbe in odsotnost kazenskih obtožb.³⁰ Obstajajo sicer določena razhajanja glede preostalih dodatnih pogojev, a tudi tu je v zadnjem obdobju mogoče zaznati približevanje stališč. Ta trend je trenutno najbolj očiten na področju tolerance dvojnega državljanstva, saj vse več držav odstopa od strogega uveljavljanja pogoja odpovedi prejšnjemu državljanstvu (na primer Nemčija, ki je uvedla številne izjeme tega pravila) ali pa ga celo ukinja. Največ razlik pa lahko ugotovimo na področju podeljevanja državljanstva drugi ali tretji generaciji, kjer se še vedno uporabljata obe temeljni načeli: načelo krvne zveze in načelo teritorialnosti. A hkrati lahko tudi tu zaznamo nekatere elemente konvergence, saj načelo krvne zveze, ki je nekdaj prevladovalo kot temeljno načelo podeljevanja državljanstva, sedaj vse pogosteje dopolnjuje tudi načelo teritorialnosti, ki se uveljavlja kot eden pomembnejših instrumentov spodbujanja integracije druge in tretje generacije imigrantov. Primer tega trenda sta na primer Nemčija, ki je po nekaj desetletjih vztrajnega zanikanja, da je imigracijska država, z novim zakonom leta 2000 le ponudila možnost drugi generaciji, da pridobi nemško državljanstvo na podlagi načela teritorialnosti, ter Portugalska, ki je prav

30 Tudi strokovna literatura omenjene pogoje opredeljuje kot temeljne pogoje, ki so v okviru postopka naturalizacije legitimni kazalniki povezanosti posameznika z določeno družbo. Glej npr. Aleincoff in Klusmeyer (2002: 16-20).

tako po desetletjih vztrajanja le na načelu krvne zveze leta 2006 vpeljala načelo teritorialnosti za drugo in tretjo generacijo imigrantov. Druge države, ki še vedno vztrajajo na načelu krvne zveze, pa so večinoma nekdanje države emigracije, ki se še v zadnjih letih soočajo z resnejšo imigracijsko izkušnjo in se zaenkrat še niso lotile izziva integracije druge generacije imigrantov. Med takšne države spada tudi Slovenija.

Odgovor na vprašanje o trendu liberalizacije pa je glede na ugotovitve analize v izbranih evropskih državah bolj kompleksen. Najustreznejše bi lahko stanje opisali s pomočjo teze avtoric Betty de Hart in Ricky van Oers (2006: 318), da trend liberalizacije državljanskih politik ni linearen, saj so zanj značilna tako obdobja poudarjanja liberalnejših elementov kot tudi obdobja sprejemanja restriktivnejših ukrepov. Na področju naturalizacije lahko namreč zaznamo prisotnost elementov tako liberalnega kot tudi restriktivnega trenda, ki so posredno povezani tudi s spremembami v drugih fazah integracijskega procesa. V analiziranih državah tako lahko opazimo trend zniževanja zahtev glede dolžine bivanja, kar je v veliki meri rezultat sprememb pogojev za pridobitev dovoljenj za bivanje, ter vse večjo toleranco dvojnega državljanstva, kar pa je predvsem posledica novih spoznanj o pomenu ohranjanja predhodnega državljanstva v procesu integracije posameznika.³¹ A obenem so nekatere države v svoje integracijske politike uvedle strožje zahteve glede stopnje integriranosti imigrantov v družbo sprejema, kar se posledično odraža v pogojevanju postopka redne naturalizacije z uspešno opravljenim državljanskim testom. Takšen primer je na primer Nemčija, ki je septembra 2008 kot pogoj za pridobitev državljanstva po redni naturalizaciji uvedla tudi uspešno opravljen državljanski test, ki vsebuje številna vprašanja o zgodovini ter političnem in pravnem sistemu nemške države, ki verjetno v nekaterih primerih presega znanje marsikaterega nemškega državljana (Ofoji 2008).³² Določene elemente liberalizacije prepoznavamo tudi v uvajanju načela teritorialnosti pri podeljevanju državljanstva drugi in tretji generaciji imigrantov, a je ta trend trenutno omejen na države, ki imajo že dalj časa izkušnje z imigracijami. Trend liberalizacije na področju izgube državljanstva pa se izraža predvsem v vedno bolj uveljavljenem načelu spoštovanja volje posameznika, zato je tudi vse manj oblik neprostovoljnega in avtomatičnega odvzema državljanstva, kar nakazuje na relativno varen status imigranta v družbi sprejema.

Kakšna pa je umeščenost obravnavanih politik državljanstva v proces integracije imigrantov v družbo sprejema? Nedvomno postajajo politike državljanstva in

31 Več o tem v Kežnar (2007).

32 Tudi Slovenija je z v letu 2008 sprejeto Uredbo o integraciji tujcev (Ur. l. RS, št. 65/08) uvedla takšne programe seznanjanja s slovensko kulturo, zgodovino in političnim sistemom, a zaenkrat le kot način za lažjo integracijo imigrantov v slovensko družbo. Več o tem v opombi št. 24.

politike vključevanja imigrantov vse bolj medsebojno prepletene in hkrati komplementarne, kar omogoča celovitejši in uspešnejši pristop k reševanju problematike integracije imigrantov v družbe sprejema. A žal to spoznanje še ni sprejeto v vseh obravnavanih državah, med drugim tudi v Sloveniji, ki še vedno vztraja na politiki ločevanja omenjenih področij. O tem nenazadnje priča tudi nedavna reorganizacija slovenskega Ministrstva za notranje zadeve, v okviru katere je bilo oblikovanje in izvajanje migracijske in integracijske politike dodeljeno novoustanovljenemu Direktoratu za migracije in integracije, področje državljanstva pa je ostalo v pristojnosti Oddelka za državljanstvo, ki deluje v okviru Direktorata za upravne notranje zadeve.³³ Nadalje ugotavljam, da pri večini obravnavanih držav, tudi tistih, ki prepoznavajo pomen politik državljanstva za integracijo tujcev, velja, da je pridobitev državljanstva še vedno primarno nagrada za uspešno opravljen proces integracije imigranta v družbo sprejema – uspešnost tega procesa seveda ocenjujejo pristojne oblasti na podlagi “objektivnih” kriterijev in je neodvisno od subjektivne percepcije imigranta – ne pa spodbuda med samim procesom, ki bi z zagotovitvijo enakopravnega položaja olajšala nadaljnje vključevanje imigranta v družbo. Takšen trend pa kljub enotnejšim in liberalnejšim načelom praviloma ne prispeva k učinkovitejši integraciji državljanov tretjih držav, saj jih državljanstvo in s tem enakopraven položaj z drugimi državljani čaka šele na koncu integracijskega procesa, ko dokažejo ustrezno stopnjo integriranosti (lojalnosti in zvestobe) v svoji novi domovini.

33 Natančnejši opis delovnih področij je dostopen na spletni strani Ministrstva za notranje zadeve: http://www.mnz.gov.si/si/delovna_podrocja/, 29. 6. 2009.

LITERATURA IN VIRI

- Aleinikoff, T. Alexander in Douglas Klusmeyer, ur. (2002) *Citizenship Policies for an Age of Migration*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Baršová, Andrea (2007) "Czech Citizenship Legislation Between Past and Future." V Rainer Bauböck, Bernhard Perchinig in Wiebke Sievers (ur.) *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 163–184.
- Basch, Linda, Nina Glick Schiller in Cristina Szanton Blanc (1994) *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments and Deterritorialized Nation-States*. Langhorne: Gordon and Breach.
- Bauböck, Rainer (1994) *Transnational Citizenship: Membership and Rights in International Migration*. Aldershot: Edward Elgar.
- Bauböck, Rainer (2006) "Citizenship and Migration – Concepts and Controversies." V Rainer Bauböck (ur.) *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 15–31.
- Bauböck Rainer, Bernhard Perchinig in Wiebke Sievers, ur. (2007) *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bauböck Rainer, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk in Harald Waldrauch, ur. (2006) *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European States: Volume 2: Country Analyses*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bešter, Romana, Sara Brezigar, Barbara Kejžar in Janez Pirc (2008) *Primerjalna analiza politik vključevanja državljanov tretjih držav v izbranih državah članicah EU*. Končno poročilo. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Bosniak, Linda (2001) "Denationalizing Citizenship." V Alexander T. Aleinikoff in Douglas Klusmeyer (ur.) *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace: 237–252.
- Carens, Joseph H. (2002) "Citizenship and Civil Society: What Rights for Residents?" V Randall Hansen in Partick Weil (ur.) *Dual Nationality, Social Rights and Federal Citizenship in the U.S. and Europe: the Reinvention of Citizenship*. New York in Oxford: Berghahn Books: 100–118.
- "Czech Citizenship" (<http://www.en.domavcr.cz/advice-for-living-in-the-czech-republic/citizenship/czech-citizenship>, 29. 6. 2009).

- De Hart, Becky in Ricky van Oers (2006) "European trends in nationality law." V Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk in Harald Waldrauch (ur.) *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European Trends, Volume 1: Comparative Analyses*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 317–357.
- De Queiroz, Mario (2008) "Portugal: Nationality Extended to Second and Third-Generation Immigrants" (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=32189>, 21. 11. 2008).
- Deželan, Tomaž, Danica Fink-Hafner, Mitja Hafner-Fink in Samo Uhan (2007) *Državljanstvo brez meja?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dutch Ministry of Foreign Affairs (2008) "How can I acquire Dutch nationality?" (http://www.minbuza.nl/en/welcome/DutchCitizens,dutch_nationality/how_can_i_acquire_dutch_nationalityx.html#a2, 21. 11. 2008).
- Faist, Thomas, ur. (2007) *Dual Citizenship in Europe: From Nationhood to Societal Integration*. Aldershot in Burlington: Ashgate.
- Faist, Thomas in Peter Kivisto, ur. (2007) *Dual Citizenship in Global Perspective: from Unitary to Multiple Citizenship*. Houndmills, Basingstoke in Hampshire: Palgrave Macmillian.
- Feldblum, Miriam (2000) "Managing Membership: New Trends in Citizenship and Nationality Policy." V Alexander T. Aleinikoff in Douglas Klusmeyer (ur.) *From Migrants to Citizens: Membership in a Changing World*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace: 475–499.
- Groenendijk, Kees (1999) "Dual Nationality in The Netherlands: Pragmatism and Stability" (<http://migration.uni-konstanz.de/content/center/events/de/events/mpf5/mpf5-groenendijk.htm>, 29. 6. 2009).
- Hailbronner, Kay (2006) "Germany." V Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk in Harald Waldrauch (ur.) *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European Trends, Volume 2: Country Analyses*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 213–251.
- Hammar, Tomas (1989) "State, Nation, and Dual Citizenship." V William Rogers Brubaker (ur.) *Immigration and the Politics of Citizenship in Europe and North America*. Lanham: University Press of America: 81–95.
- Immigratie-en Naturalisatiedienst (2008a) "Conditions in Respect of Naturalisation" (http://www.ind.nl/EN/verblijfwijzer/verblijfwijzer_mijnsituatie.asp?proc=komen&procedure=Obtaining%20Dutch%20nationality&proceduresta_pnaam=Conditions%20in%20respect%20of%20Naturalisation&land=&duur=1&lang=en, 21. 11. 2008).

- Immigratie- en Naturalisatiedienst (2008b) "Naturalisation Ceremony" (http://www.ind.nl/EN/verblijfwijzer/verblijfwijzer_mijnsituatie.asp?proc=komen&procedure=Obtaining%20Dutch%20nationality&procedurestapnaam=Naturalisation%20ceremony&land=&duur=1&lang=en, 21. 11. 2008).
- Immigratie- en Naturalisatiedienst (2008c) "5-year Term: When Does the 5-year Term Not Apply" (http://www.ind.nl/EN/verblijfwijzer/verblijfwijzer_mijnsituatie.asp?proc=komen&procedure=Obtaining%20Dutch%20nationality&procedurestapnaam=5-year%20term&land=&duur=1&lang=en, 21. 11. 2008).
- Immigratie- en Naturalisatiedienst (2008d) "Exceptions" (http://www.ind.nl/EN/verblijfwijzer/verblijfwijzer_mijnsituatie.asp?proc=komen&procedure=Obtaining%20Dutch%20nationality&procedurestapnaam=Exceptions&land=&duur=1&lang=en, 21. 11. 2008).
- Kejžar, Barbara (2007) "Dvojno državljanstvo kot element integracijske politike." V Miran Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja: 153–186.
- Klusmeyer, Douglas (2001) "Introduction." V Alexander T. Aleinikoff in Douglas Klusmeyer (ur.) *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace: 1–14.
- Kraler, Albert (2006) "The Legal Status of Immigrants and Their Access to Nationality." V Rainer Bauböck (ur.) *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 33–65.
- Martiniello, Marco (2000) "Citizenship of the European Union." V Alexander T. Aleinikoff in Douglas Klusmeyer (ur.) *From Migrants to Citizens: Membership in a Changing World*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace: 342–380.
- Medved, Felicita (2002) "Volilna pravica tujcev s stalnim prebivališčem kot prispevek integraciji in lokalni samoupravi." *Razprave in gradivo* 40: 22–39.
- Ofoji, Charles (2008) "Germany Introduces Citizenship Test." *African Courier* 63(11): 36.
- Perching, Bernard (2006) "EU Citizenship and the Status of Third Country Nationals." V Rainer Bauböck (ur.) *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 67–82.
- Pine Tree Legal Assistance (2009) "Becoming a Citizen" (<http://www.ptla.org/immigrants/english/citizenship.htm>, 29. 6. 2009).

- Soysal, Yasemin Nuhoğlu (1994) *Limits of Citizenship: Migrants and Postnational Membership in Europe*. Chicago in London: The University of Chicago Press.
- Soysal, Yasemin Nuhoğlu (1996) "Changing Citizenship in Europe: Remarks on Postnational Membership and the National State." V David Cesarani in Mary Fullbrook (ur.) *Citizenship, Nationality and Migration in Europe*. London in New York: Routledge: 17-29.
- Van Oers, Ricky, Betty de Hart in Kees Groenendijk (2006) "The Netherlands." V Rainer Bauböck, Eva Ersbøll, Kees Groenendijk in Harald Waldrauch (ur.) *Acquisition and Loss of Nationality: Policies and Trends in 15 European Trends, Volume 2: Country Analyses*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 391-434.
- Waldrauch, Harald (2006) "Acquisition of nationality at birth and by naturalisation in Western Europe (15 EU Member States, Norway and Switzerland)." V Rainer Bauböck (ur.) *Migration and Citizenship: Legal Status, Rights and Political Participation*. Amsterdam: Amsterdam University Press: 106-109 (priloga).
- Weil, Patrick (2001) "Access to Citizenship: A Comparison of Twenty-Five Nationality Laws." V Alexander T. Aleinikoff in Douglas Klusmeyer (ur.) *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace: 17-35.

DOKUMENTI

Amsterdamska pogodba, ki spreminja Pogodbo o Evropski uniji, pogodbe o ustanovitvi Evropskih skupnosti in nekatere z njimi povezane akte (vključno s prečiščenima besediloma Pogodbe o Evropski uniji in Pogodbe o ustanovitvi Evropske skupnosti), Ur. l. RS - MP št. 27/2004 (http://www.uradni-list.si/files/RS_-2004-027-00024-MP~P015-0000.PDF, 29. 6. 2009).

Auswärtiges Amt (2008) "Law on Nationality" (<http://www.auswaer-tigesamt.de/diplo/en/WillkommeninD/EinreiseUndAufenthalt/Staatsangehoerigkeitsrecht.html>, 21. 11. 2008).

Evropska konvencija o državljanstvu [European Convention on Nationality], CETS št. 166, Strasbourg, 6. 11. 1997 (<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/166.htm>, 29. 6. 2009).

"Immigration and Nationality Act" - ameriški zakon o državljanstvu (<http://www.uscis.gov/propub/ProPubVAP.jsp?dockey=c9fef57852dc066cfe16a4cb816838a4>, 29. 6. 2009).

Konvencija o zmanjšanju primerov večkratnega državljanstva in o vojaških obveznostih v primerih večkratnega državljanstva [Convention on Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality], CETS št. 43, Strasbourg, 6. 5. 1963 (<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/043.htm>, 29. 6. 2009).

Pogodba o Evropski uniji, Ur. l. RS - MP, št. 27/2004 (http://www.uradni-list.si/files/RS_-2004-027-00024-MP~P014-0000.PDF, 29. 6. 2009).

Pravilnik o programih za integracijo tujcev, Ur. l. RS, št. 25/09.

Uredba o integraciji tujcev, Ur. l. RS, št. 65/08.

Zakon o državljanstvu Kraljevine Nizozemske (angleška verzija) (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/tehis/vtx/refworld/rwmain?docid=4040d84d4>, 21. 11. 2008).

Zakon o državljanstvu Republike Finske (angleška verzija) (<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20030359.pdf>, 21. 11. 2008).

Zakon o državljanstvu Republike Grčije (angleška verzija) (http://athens.usembassy.gov/uploads/7z/Z4/7zZ4A6EyE4dMjph5dNxFew/citizenship_code.pdf, 21. 11. 2008).

Zakon o državljanstvu Republike Litve (angleška verzija) (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_bin?p_id=326111, 21. 11. 2008).

Zakon o državljanstvu Republike Nemčije (Staatsangehörigkeitsgesetz, nemška verzija) (<http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/rustag/gesamt.pdf>, 21. 11. 2008).

Zakon o državljanstvu Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 1/91, 24/07.

Zakon o tujcih, Ur. l. RS, št. 61/1999, 41/2009.